

ՀՐԱՀԱՆԳ

ԿԱՆ ԽՈՏՀԱՐՔՆԵՐԻ ԵՎ
ՅՐԵՐԻ ՊԱՐԶ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ
Մ Ա Ս Ի Ն

ИНСТРУКЦИЯ
О простейшем улучшении
сенокосов и пастбищ
(На армянском языке)

ՎՖ 5117 պատվեր 169, տիրաժ 1200

Ստորագրված է տպագրության 28/V—1941 թ.

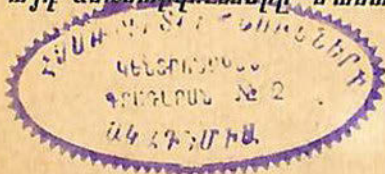
ԱրմՖԱՆ-ի տպարան, Երևան, Լենինի 67

3258

Հաստատում եմ՝ ՀՈՂԺՈՂ-
ԿՈՄԻ ՏԵՂԱԿԱԼ Վ. ԵՎՈՅԱՆ
4/V 1941 թ.

Ա Բնական խոտհարքների և արոտավայ-
րերի պարզ բարելավման նպատակն է
բարձրացնել բնական մարգագետինների
բերքատվությունը՝ նրանց վրա երեսանց
աղդելու միջոցով:

Քարերի հավաքումը, հողակույտերի վե-
րացումը, թփուտների, մուլախոտերի և թու-
նավոր բույսերի ոչնչացումը հիմնականում
ավելացնում են բնական մարգագետիննե-
րի օգտագործման մակերեսը, պայմաններ
են ստեղծում խոտհարքներում մեքենանե-
րով աշխատանք կատարելու համար. դրանք
նախապատրաստական ձեռնարկումներ են՝
հետագայում ավելի արդյունավետ միջո-
ցառումների դիմելու համար: Այլ կերպ
ասած՝ այդ ձեռնարկումները մասամբ մի-

այն կարող են ազդել մարգագետնի բեր-
քատվության բարձրացման վրա: Բնական
մարգագետինների բերքատվության բարձ-
րացման վրա երեսանց ազդելու հիմնական
ձեռնարկումներն են՝ պարարտացում, ոռո-
գում, արոտների հանգիստ և արոտների
հերթական օգտագործում: Այդպիսի մի
ձեռնարկում է նաև մարգագետնային խո-
տաբույսերի ենթացանքը, որի հետևանքով
լավանում է խոտակազմը և զգալի չափով
բարձրանում է բերքատվությունը:

Վերը հիշված ձեռնարկումներից ցանկա-
լի արդյունք ստանալու համար հարկավոր
է նախամտածված աշխատանք տանել:

Երեսանց բարելավման համար նախ
պետք է ամբողջ խոտհարքային և արոտա-
յին տարածությունից առանձնացնել այն-
պիսի մասեր, որոնց բերքատվությունն
զգալի չափով ընկած է, ապա սահմանել
կատարվելիք ձեռնարկումների ժամկետներ
և հաջորդականություն:

Առաջին հերթին պետք է հավաքել
մարգագետնի քարերը: Քարերը հավաքե-

լուն պետք է բավական լուրջ ուշադրութ-
յուն դարձնել, որովհետեւ այդ գործում
սխալներ կատարելու դեպքում մեծ ֆնաս
կարող է հասնել ոչ միայն տվյալ տնտեսու-
թյանը, այլև ամբողջ երկրին:

Մարգագետնի այն քարերը, որոնք
իրենց մի մասով հողի մեջ չեն մտել, ուղ-
ղակի պետք է հավաքել և հեռացնել, իսկ
այն քարերը, որոնք այս կամ այն չափով
հողի մեջ են գտնվում, պետք է հեռացնել
այսպես. նախ անհրաժեշտ է նկատի ունե-
նալ մարգագետնի թեքությունը և ապա
միայն սկսել այդպիսի քարերը հավաքելու
և հեռացնելու գործը: Եթե մարգագետինը
թեք չէ, բոլոր քարերը, ինչ մեծության էլ
լինեն նրանք, անսլայման պետք է հավա-
քել. եթե հնարավոր չէ մեծ քարերը տեղից
շարժել, պետք է ջարդել և ապա հեռացնել:
Թեք մարգագետիններում հողի մեջ նստած
քարերի հեռացումը բավական պատասխա-
նատու գործ է: Եթե երկյուղ չկա, որ հողի
մեջ նստած քարը հանելուց հետո, մթնոլոր-
տային տեղումների հետևանքով հողի սա-

հում կամ ողողում տեղի կունենա, այն դեպքում միայն պետք է հեռացնել այդ քարերը: Թե հարթավայրում և թե հատկապես թեք լանջերում քարերը հանելուց առաջացած փոսերը պետք է լավ հող լցնել, ամուր տուփանել (տրորել), ապա մարգագետիններում բուսնող լավագույն խոտաբույսերի սերմեր հավաքել, ցանել այդ նոր լցրած տեղերը, որպեսզի նրանք ճմաղկավեն և ամրանան: Ավելի թեք մարգագետիններում քարերը պետք է հավաքել և հեռացնել շրջանի գյուղատնտեսի ցուցումներով և նրա անմիջական հսկողությամբ: Խիստ թեք մարգագետիններում հողի մեջ նստած քարերը չի թույլատրվում հանել:

Մուլախոտերը և թունավոր բույսերը պետք է ոչնչացնել ամենուրեք, անկախ նրանից, թե լինչպիսի դիրք ունի մարգագետինը: Այդ բույսերը պետք է ոչնչացնել արմատահան անելու միջոցով: Կարելի է դրանց դեմ պայքարել նաև հնձելու միջոցով՝ մինչև նրանց ծաղկելը, բայց որովհետև մի շարք մուլախոտեր և թունավոր

բույսեր մեծ մասամբ բազմանում են արմատային սխտեմի միջոցով, ուստի այդպիսիները պետք է ոչնչացնել արմատահանանելով։ Արմատահան արված բույսերի տեղը հարկավոր է տրորել, որպեսզի հողը ամրանա և սահում տեղի չունենա։

Մարգագետիններում եղած հողակույտերը վերացնելու դեպքում պետք է նկատի ունենալ, թե ինչպիսի ծագում ունի այս կամ այն հողակույտը և ըստ այնմ վերացնել։

Հողակույտերը կարող են առաջանալ գետնի տակից մկների և մրջյունների հանած հողի ճմակալման, մարգագետինների քարերը ճմերով պատվելու, խոնավ եղանակներին մարգագետնում անասուններ արածացնելու հետևանքով։

Եթե հողակույտերն առաջացել են մրկների և մրջյունների հավաքած հողից և դեռ չեն ճմակալվել ու թվով էլ շատ չեն, պետք է բահերով կամ ձեռքի հողուլազներով հավասարաչափ փռել մարգագետնի երեսին, իսկ եթե այդպիսի հողակույտերը շատ են, պետք է զիգզագ փոցխերով եր-

կու երես փոցխել: Այն դեպքում, երբ հողակույտը ճակարկել և ամրացել է, պետք է քահով հողից հանել այն, առանձնացնել, ապա նրա բռնած տեղից հանել այնքան հող, որքան ճիմի ծավալն է և ճիմը դնել առաջացած փոսի մեջ ու լավ տոփանել:

Քարերի ճմապատման հետևանքով առաջացած հողակույտերը հեռացնելու դեպքում պետք է վարվել հետևյալ կերպ.

Եթե մարգագետինը հարթավայրում է, պետք է ճիմը քանդել, քարը հանել և առաջացած փոսը հողով լցնել, ճիմի կտորները շարել երեսին և տոփանել: Թեք մարգագետիններում հողակույտերը վերացնելու գործը մեծ զգուշություն է պահանջում: Որպեսզի հողի սահում կամ ողողում չառաջանա, պետք է փոքր ճմերը մի կողմից (ավելի լավ է բարձունքի կողմից) ճեղքել և քարը հանել՝ առանց ճիմը փլասելու: Եթե քարը հանելուց առաջացած փոսը մեծ է, այն դեպքում հող պիտի լցնել, ապա ճիմը տրորելով մտցնել փոսի մեջ այնպես, որ պեսզի այն հավասարվի մարգագետնի մա-

կերեսին: Խոնավ եղանակներին անասուն-
ներն արածացնելու հետևանքով առաջացած
հմակարված կույտը նախ պետք է հիմքից
կտրել, ապա նրա բռնած տեղից հողը հա-
նել և հավասարաչափ շաղ տալ մարգա-
գետնի մակերեսին, իսկ ճիմը, առանց քայ-
քայելու, նստեցնել իր տեղը:

Թփուտների վերացման գործին պետք է
վերաբերվել շատ զգուշ:

Նախ պետք է որոշել այն թփուտները,
որոնք փաս են հասցնում անասնապահու-
թյանը. այդպիսի թփուտներ են՝ վայրի
մասրենիները, փշոտ մանր մացառները,
աստրագալները (գազը) և այլ: Այդպիսի
թփուտները և փշատերև բույսերը խոտ-
հառքներից և արոտավայրերից պետք է
վերացնել, սակայն ոչ ամենուրեք: Հարթա-
վայրերում և աննշան թեքությունների
վրա գտնվող մարգագետիններում այդպիսի
թփուտներն ամբողջովին պետք է հեռաց-
նել, առանց որևէ կասկածի, թե դրանից
կարող է գործը վտանգվել:

Թեք լանջերում, եթե թփուտը առանձին

դեր չի կատարում հողաշերտը սահումից պաշտպանելու տեսակետից, այսինքն գլխունովում է լանջի փոս ընկած տեղերում, հարկավոր է այն արմատահան անել, ապա հողը լավ տուփանել: Այն դեպքերում, երբ թփուտը թեև հողաշերտը պաշտպանում է սահումից, բայց արգելք է հանդիսանում մեքենայացմանը, պետք է այդպիսի թփուտը նախ արմատահան անել, ապա հող լցնել, լավ տուփանել և մարգագետնային խոտաբույսերի սերմեր ցանել՝ այդտեղ ճմակալում առաջացնելու նպատակով: Շատ թեք լանջերում թփուտներն արմատահան պիտի անել շրջանային գյուղատնտեսի համաձայնությամբ, նրա ցուցումներով և անմիջական հսկողությամբ:

Վերը հիշված միջոցառումներից հետո անհրաժեշտ է նույն հողամասում առաջին հերթին կատարել պարարտացում: Մարգագետինը կարելի է պարարտացնել տեղական և հանքային պարարտանյութերով: Տեղական պարարտանյութերով պարարտացումը կատարել հետևյալ կերպ.

Գոմաղբով պարարտացնել վաղ գարնանը,

մեկ հեկտարին 5 տարին մեկ անգամ տալ
40 տոննա գոմաղբ:

Մոխրով պարարտացնել նույնպես վաղ
գարնանը, մեկ հեկտարին տալ 500-ից
մինչև 700 կիլոգրամ մոխիր:

Որպես պարարտանյութ—գործ է ածվում
նաև կոյաջուրը (գոմաղբի հյութը), որը
բավական լավ է աղդում մարգագետիննե-
րի բերքատվության բարձրացման վրա:
Մեկ հեկտարին պետք է տալ 7—15 տոննա
կոյաջուր, և, նայած թանձրությանը, մեկ
գույլ այգալիսի պարարտանյութին ավելաց-
նել մեկ կամ երկու գույլ ջուր: Մարգագե-
տինը կոյաջրով պարարտացնել 3 տարին
մեկ անգամ, պարարտացումը կատարել վաղ
գարնանը, ամսամաս՝ հոգնակներին, իսկ
արոտավայրերը պարարտացնել աշնանը,
որովհետև կոյաջրի անախորժ հոտը թույլ
չի տալիս, որ անասունները լավ արածեն:

Կոյաջուր (գոմաղբի հյութ) կարելի է
ստանալ երկու ձևով՝ անասնագոմերում
առաջացած հեղուկ գոմաղբը հավաքելու
միջոցով կամ ոռոգման ցանցի հիմնական

առվի սառաբաժանումների սկզբին փոսեր պատրաստել, այդտեղ գոմաղբ լցնել, ապա ջուր բաց թողնել վրան և եղաններով շարունակ գոմաղբը խառնել ջրում լուծելու համար և առվակների միջոցով հավասարաչափ բաշխել մարգագետնի վրա:

Մարգագետինները կարելի է պարարտացնել նաև թռչնաղբով (ծերտ), կոմպոստով (խառնաղբով) և «գիշերային ոսկով» — զուգարանների աղբով:

Բացի տեղական պարարտանյութերից կարելի է օգտագործել նաև հանքային պարարտանյութերը:

Ազոտական պարարտանյութերից սուլֆատ-ամոնիում տալ մեկ հեկտարին 2,5-ից մինչև 3 ցենտներ կամ մաքուր ազոտ՝ 45—60 կիլոգրամ, ազոտական պարարտանյութով մարգագետինը պետք է պարարտացնել յուրաքանչյուր տարի, սնուցման եղանակով, 2—3 նվազում՝ քաղից առաջ և քաղից հետո, արոտներում՝ առաջին արոտից հետո և հաջորդ արոտներից հետո:

Մարգագետիններում հաջողությամբ կա-

ընդ է օգտագործել ամոնիումի սելիտրան,
որը պարունակում է 35 տոկոս ազոտ:

Ցիանամիդ-կալցիում՝ 20 տոկոս—ազոտի
պարունակությամբ, սակայն այս պարար-
տանյութը բույսերին այրվածքներ է պատ-
ճառում, դրա համար էլ այն պետք է հողի
մեջ մտցնել վաղ գարնանը, անձրևային
եղանակներին, մինչև բույսերի արթնա-
նալը:

Ֆոսֆորաթթվումային պարարտանյու-
թերից գործադրել սուպերֆոսֆատ, մեկ
հեկտարին 3 ցենտներ, 20 տոկոս—ֆոսֆորա-
կան թթվի պարունակության դեպքում, երեք
տարին մեկ անգամ, վաղ գարնանը, անձրե-
վային եղանակներին:

Կալիական պարարտանյութերից ամե-
նից լավը կալիական աղն է. մեկ հեկտա-
րին պետք է տալ 1,5 ցենտներ կամ 60
կիլոգրամ մաքուր կալիում:

Վերը թված հանքային պարարտանյու-
թերն առանձին գործածելու դեպքում այն
արդյունքը չեն տալիս, ինչ կարելի է ստա-
նալ նրանց համատեղ գործածելուց, ահա

Թե ի՞նչու հանձնարարվում է այդպիսի պարտանյութերը հողի մեջ մտցնել միաժամանակ:

Թե օրգանական և թե քիմիական պարտանյութերը հողի մեջ մտցնելու համար պետք է զիգզագ փոցխերով կամ փշոտ ճյուղերից պատրաստված ցաքաններով հողը 2 – 3 հետք փոցխել:

Մարգագետինների բերքատվությունը բաժրացնելու համար մեծ նշանակություն ունի ոռոգումը: Այն մարգագետիններում, որտեղ հնարավոր է ոռոգում անցկացնել, պետք է կիրառել հետվյալ ձեռնարկումները: Կառուցել ջրամբարներ (գյուղեր) կամ բնական լճակներից առուներ հանել դեպի մարգագետինը: Առուները պետք է այնպես դասավորել, որ թեք հողերում ուղիղ գծով վերից դեպի ցած չանցնեն և հողը չողողեն: Առուները պետք է հանել լանջերի վրա վերից ցած, թեք դասավորությամբ և իրար զուգահեռ, իսկ ոռոգումը կատարել ջրերի դանդաղ հոսանքով:

Մյուս ձեռնարկումներից մեկն էլ արոտ-

ներին ժամանակավորապես հանգիստ տալն է: Ցածր բերքատուություն ունեցող արոտավայրերում լավ արդյունք է ստացվում, երբ այդտեղ 1—2 տարի անասուններ չեն արածեցնում: Լավ արդյունք է ստացվում նաև այն դեպքում, երբ արոտներում անասուններն արածեցնում են հերթականությամբ. այդ պետք է անել հետևյալ կերպ. ամբողջ արոտավայրը բաժանել 8—12 հավասար մասերի և կազմակերպել անասունների շրջանառու արածեցում: Բացի դրանից՝ արոտներում և մարգագետիններում անասունների կացատեղը (կանգնեցնելու վայրը՝ հանգստի համար) պետք է փոփոխել, որպեսզի կացատեղերում գոյացած գոմաղբը և միզաջրերը մարգագետինների մակերեսին տարածվեն համաչափ:

Բացի վերը նշված միջոցառումներից՝ հանձնարարվում է նաև խոտհարքներում ու արոտավայրերում կատարել բազմամյա մարգագետնալի խոտաբույսերի սերմերով ենթացանք, առանց հողը վարելու: Ցանքը կատարելուց առաջ պետք է հողը գոմաղբով

A $\frac{I}{3758}$

պարարտացնել և զիգղագ փոշ
երես փոցխել: Նույնպես պետք
գետինը փոցխել մեկից երկու անգամ սեր-
մերը հողի մեջ մտցնելու համար:

Մարգագետնային խոտաբույսերի ևն-
թացանքի գործն ապահովելու համար պետք
է առաջին հերթին զբաղվել այդ խոտա-
բույսերի սերմարուծությամբ, բացի դրա-
նից՝ կարելի է արժեքավոր վայրի խոտա-
բույսերի սերմերը հավաքել և ցանել մարգա-
գետիններում:

Վերը նշված բոլոր ձեռնարկումները կամ
դրանցից մի քանիսը միասին տվյալ մար-
գագետնում կիրառելու դեպքում հնարավոր
կլինի բերքը բարձրացնել 2—3 անգամ:

Կազմեց Հոդժողկոմատի Անասնա-
պահական Վարչության գլխավոր
գյուղատնտես Լ. ՎԱՆԵՑՅԱՆԸ

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0038336